

mnoge v dogledni prihodnosti sploh nedosegljiva. EGS ima namreč dovolj težav z lastnim »jugom« (Španija, Portugalska, Grčija) in bo seveda zelo zadržana in selektivna pri sprejemanju novih nerazvitih (po merilih EGS) članic.

Tako bo Evropa kljub velikim spremembam na Vzhodu še nadalje ostala razdeljena, gospodarske in socialne razlike bodo ostale velike, v začetnem obdobju se bodo bržda še povečale, kar je že samo po sebi konfliktno. Zato kljub precejšnjemu političnemu poenotenju na vsem evropskem prostoru niso izključene, ampak celo verjetne, nove konfrontacije, napetosti in konfliktna stanja tako med zahodnim in vzhodnim delom v celoti, kot tudi med posameznimi državami ali skupinami držav.

RUDI ČAČINOVIČ*

Razpoke med združenimi Nemci

Notranji in zunanji vidiki nemške združitve

Leto dni je minilo od prvih množičnih manifestacij v NDR, se pravi od dokaza, da je tudi to z gledno realsociaistično deželno zajel demokratični val, ki je po Gorbačovljevi »perestrojki« in »glasnosti« preplaval ves vzhodnoevropski realsocialistični imperij. Vzhodni Nemci so množično demonstrirali »z nogami« (s prebegi na Zahod) in na ulicah. Najbolj zgovorne so bile »ponedeljske« demonstracije v Leipzigu. Potem smo dočakali prve svobodne volitve v NDR, združitve Nemcij (v bistvu priključitev NDR k ZRN po členu 23 ustavnega zakona), podpis združitvene pogodbe z vsemi, na tisoč straneh podrobno popisanimi združitvenimi nadrobnostmi, vključno z monetarno unijo (1. julija 1990). Vsemu temu so sledile svobodne vsenemške volitve (prve po 58 letih, od časov pred Hitlerjem). Vse to je spremljala nemška »združitvena evforija«. Rezultati volitev so pokazali, da je po štirih desetletjih realsocialistični sistem popolnoma odpovedal. Absolutno volilno večino so dosegle konservativne krščansko-demokratske skupine. Z liberalnimi meščani so zgradile vzporedno vladajočo strukturo, kot je vladala v ZRN. Socialdemokrati, ki so pričakovali zmago (saj so desetletja dejavno vzdrževali stike z demokratičnimi organizacijami v NDR), so skupaj z reformatorji (bivšimi komunisti) dosegli komaj tretjino glasov. Zadnje komunalne volitve razpoloženja volivcev niso mnogo spremenile. Nazadovali so reformatorji, nekaj pa so se okrepili pristaši SPD. Imajo vlado v eni od petih dežel (Brandenburg), stara zibelka delavskih gibanj, Saksonija, pa je zagotovila velik uspeh bivšemu zahodnonemškemu generalnemu sekretarju Kohlove CDU (čeprav mu ta ni posebno naklonjen). Skupine, ki so bile gibalna moč množičnih demonstracij, so bile odrinjene na politično obrobje (Novi Forum, zeleni). V sedanjem zveznem parlamentu so (tako kot komunisti-reformatorji) zastopane le po zaslugi posebne uredbe, veljavne le za zadnje volitve: minimalna klavzula zastopanosti v parlamentu ni zahtevala 5% volilne podpore v celotni ZRN, temveč le za področje NDR.

Analitiki sedanjih dogajanj v nekdanjih realsocialističnih deželah imajo za

* Rudi Čačinovič, ambasador in publicist.

volilne izide predvsem eno razlago: množice so se razočarale in naveličale najrazličnejših ideoloških napovedi svetle prihodnosti. Ne zaupajo več v nikakršne splošnodružbene cilje. Sedanje nezaupanje množic, njihovo razočaranje v štiridesetletne (ali sedemdesetletne) »svetle« obljube, terja in se odziva le klicu gesel in obljub, za katere upa in veruje, da jih je možno uresničiti neposredno. V tem je bila tudi velika zmaga »zedinitelja« Kohla. Geslo »Deutschland einig Vaterland«, je v bistvu preglasila obljuba o izenačenju obeh mark in upanje, da bo priključitev sama po sebi prinesla tudi zahodnoevropsko življenjsko raven. Kohl je slovesno izjavil, da bo šlo mnogim bolje, slabše pa ne bo šlo nikomur. Krščansko demokratski politik Norbert Blüm je zmagoslavno izjavil: »Marx odhaja, Jezus pa prihaja«. Pokazalo pa se je, da je Marxa zamenjala zahodnonemška marka. V nekdanji NDR je bilo močno odporniško gibanje v evangeličanski cerkvi. Papež Janez Pavel II. je sicer zaslutil nevarnost porasta vpliva evangeličanske cerkve (velika večina vernikov v nekdanji NDR) ter je zato poklical katoliške škofo v Vatikan. Po tem sestanku je bila tudi katoliška cerkev nekoliko bolj dejavna. Tisti krščanski politiki, ki pa sedaj odločajo v nekdanji NDR (za kar se morajo zahvaliti podpori Kohla), so bili zvesti sodelavci nekdanjega režima (voditelj in sedanjí podpredsednik Kohlove stranke je obdolžen sodelovanja s tajno policijo). In vpletanje Jezusa ter vere, v pretežno laični družbi nekdanje NDR, je slaba usluga veri.

Od vsenemških zveznih volitvah je minilo komaj četrť leta; nova vsenemška vlada (s slabotno, le simbolično zastopanstvo članov iz nekdanje NDR) je preživela komaj nekaj več kot sto dni, torej čas, ko je ne bi še smeli napadati. Vendar množice, ki so prej navdušeno klicale »Helmutu-Zedinitelju«, niso čakale. Postal je prevarant, lažnivec in temu podobno. NDR so hoteli kar najbolj neposredno vključiti v sistem zahodnonemške demokracije in v njeno nekoliko reformirano kapitalistično klasiko. Temelj za to je bila denarna unija. Nemško združevanje pa so čutili na Vzhodu vse bolj kot nekakšen okupacijski prisilni jopič, ukrojen seveda po zahodni meri. Pri tem so spregledali pomembne gospodarske in psihološke ovire. Nemec v NDR je bil desetletja pod težkim duševnim pritiskom in je seveda svojo dušo izoblikoval nekoliko drugače, kot se je oblikovala duša Nemca v ZRN, ki je bila pod pritiski in blaginjo zahodnih demokracij. In še nekaj: NDR je nastala neposredno po zrušitvi Hitlerjevega fašističnega sistema. Sedanjí razvoj občutijo državljani nekdanje NDR ne le kot zlom njihovega sistema – za katerim ne žalujejo –, temveč kot zlom njihovega gospodarstva, ki je bilo na svetovni listi industrijskih držav na desetem oz. enajstem mestu. Potlačенost vzbuja nižja življenjska raven, predvsem pa vzvišeno vedenje njihovih zahodnih bratov; hočejo namreč igrati vlogo nezmotljivih učiteljev nesposobnih in nenadarjenih učencev. Psihologi, sociologi in politologi sedaj ugotavljajo, da se v dušah državljanov bivše NDR poraja vse bolj očiten občutek manjvrednosti; v skupni Nemčiji so državljani drugega reda. Z obljubami so jih hranili desetletja vladajoči – partija, ljudska fronta, državni aparat. Ni dvoma, da so si želeli demokratičnih sprememb, svobodo gibanja itd. Njihova odločitev pa je bila konkretna: zahodna marka in višja življenjska raven. Pravi simbol prisilnega jopiča pa je »Treuhandanstalt« – (»skrbniški zavod«), nekakšna nadoblast nad celotno industrijo nekdanje NDR. Ta zavod vodi bivši državni sekretar in voditelj različnih gospodarskih institucij Detlev Rohweder (bil je tudi predsednik nemškega dela mešanega komiteja za gospodarsko sodelovanje z Jugoslavijo). Predvidevajo, da bo imel do konca tega leta že več kot 3000 uradnikov. Začel je z odločno politiko privatiziranja in likvidiranja. Pričakovali so, da bo zanimanje za nakup nekdanjih državnih podjetij in za investiranje v njihovo modernizacijo večje, kot se je dejansko izkazalo. Na začetku je

Rohweder precej pokroviteljsko napovedoval hitro vključitev gospodarstva NDR («socialistične ruševine») v sposobno tržno gospodarstvo. Kmalu pa so ugotovili, da bi moralo – po zahodnonemških ocenah – v stečaj od 40 do 60% podjetij, 20 do 30% je primernih za sodelovanje, ostala pa so še »rešljiva«. Prisiljevanje v zahodnonemški prisilni jopič pa obeta, da bo konca leta 4 milijone nezaposlenih (od skupno 10 milijonov), torej skoraj polovica zaposlenih v gospodarstvu ali vsak četrty državljani »petih dežel«. Rohweder je 8000 podjetij označil enostavno kot »šrot«! Vendar pa so vse večja nezaposlenost, stotisoči demonstrantov na ulici, hitro propadanje celotnega gospodarstva – z vsemi posledicami za celotno ZRN – napotili tudi Rohwederja k temu, da bo nekoliko odstopil od uporabe doslednih metod tržnega gospodarstva. Nekaj časa bodo morali pomagati razvoju tudi z državno intervencijo. Več bodo morali vložiti v prešolanje delavcev, ki so že danes le delno zaposleni, grozi pa jim popolna nezaposlenost. Državno podporo obetajo investitorjem in moderniziranim zasebnim obratom. Doslej so zanemarjali male in srednje obrate. Tudi tukaj bodo politiko spremenili. Rohweder obljublja »neideologizirana sredstva in nenavadne ukrepe«. Kritiki, tisti na Zahodu kot tudi na Vzhodu pa hočejo utišati to njegovo vzvišeno skrbniško vlogo: podrediti ga hočejo ministrstvu za gospodarstvo in postaviti v večjo odvisnost od ministrstva financ.

Ne grozi pa samo nezaposlenost v gospodarstvu. Opozorilne stavke so – še pred delavci – začeli državni uslužbenci. Od 2,5 milijona naj bi jih bilo – po zahodnem mnenju – 1 milijon preveč. Napovedali so jim šestmesečni (za starejše devetmesečni) odpovedni rok. Uredniki na Zahodu imajo 4 do 5 krat višje plače kot v NDR. Te razlike so se prenesle tudi v urade, kjer so začeli delati oboji. Delali so razlike celo med oficirji.

V svojem članku za TiP (Zedinjenje Nemcev, številka 6/7, str. 821–836) sem zapisal: »Priključitev NDR po čl. 23 nikakor ni zagotovilo, da bo proces hiter in brez večjih težav. Uresničitev gesla volilnih zmagovalcev, 'Blaginja namesto socializma', zahteva mnoge osnovne pogoje«. Nemški politiki, ki so nekdaj razmišljali o nemški združitvi v nekem nedoločenem prihodnjem obdobju, so predvidevali daljše prehodno sožitje obeh sistemov. Za pravo priključitev so si prizadevali le nekdanji zagovorniki hladne vojne, ki so hoteli nasilno priključitev NDR, pa tudi drugih 'izgubljenih' nemških ozemelj.

Mnogih svaril in opominov zedinitelji niso poslušali. Carlo Schmid, tvorec nemške povojne ustave, profesor in podpredsednik nemškega parlamenta, je leta 1972 rekel v parlamentu (v debati o vzhodnih pogodbah): »Nacije ne ustvarijo pogodbe države z državo, poraja se sama po sebi takrat, ko želijo ljudje neke dežele živeti kot ena nacija, če so odločeni, da bodo skupno delovali in trpeli«. Socialdemokrati so desetletja poudarjali politiko »majhnih korakov« zblizevanja, sožitja dveh držav in kasnejših prehod h konfederaciji. Levičarji najrazličnejših barv, od trockistov, levih socialistov do zelenih, so verovali v nekakšno novo demokratično, birokratizma osvobodeno socialistično državo. Med zelenimi se je pojavil pojem »ekološka konfederacija«. Najbolj znani demokratični pisatelji so pričakovali, da bo NDR obogatila celotno nemško s svojim kulturnim poslanstvom in z novim humanizmom. K temu naj bi pripomogle njene slabe izkušnje s stalinizmom in realnim socializmom.

Nobenega dvoma ni, da je bil najbolj pošten in najbolj odkrit Kohlov kanclerski protikandidat (SPD) Oskar Lafontaine. Izdal je knjigo, v kateri je analiziral razlike (gospodarske, psihične, vzgojne, itd.) med obema Nemčijama. Njegova odkritost je povzročila, da je z njim SPD dosegla najnižji povojni volilni rezultat

(Oskar Lafontaine, Deutsche Wahrheiten. Die nationale und die soziale Frage. Hoffmann und Campe, 1990). Patetična nemška vrtoglavica ne bo mogla rešiti ne gospodarskih ne socialnih in tudi ne ekoloških in psiholoških vprašanj združitve obeh delov. Ekologijo bi morali upoštevati tudi pri modernizaciji industrije NDR, saj je ena od najbolj ekološko onesnaženih držav; vsakršno zanemarjanje tega problema bo kasneje terjalo še večje izdatke. (Ljudje na Vzhodu so glede tega manj zaskrbljeni, želijo si le čimveč delovnih mest). Lafontaine je poudaril predvsem družbeno izenačevanje. To je za resnično združitev pomembnejše, kot pa poudarjanje svobode in demokracije. Če bi dosegli družbeno izenačenje, bi ljudi vsekakor bolj približali demokratičnim vrednotam. Po njegovem mnenju bi konfederacija prej zblížala obe nemški državi kot unitarna formula. Kritiziral je politiko nemških konservativcev, ker so dajali prednost državnopravnemu združevanju pred družbeno enotnostjo, da so dali prednost ideologiji pred resničnim življenjem. Dajali so prednost monetarni uniji pred gospodarsko in socialno. Tako so razbili stanje proizvodnje NDR za dolgo obdobje. V nekdanji NDR je onesnaženih več kot 40% rek in ogroženih gozdov, 37% prebivalstva vdihava strupeni žveplov dioksid in prah, ki sta posledica izgorevanja rjavega premoga in lignita. Atomske centrale imajo zastarelo tehnologijo. Lafontaine je trdil, da zahtevajo posledice združitve 1 bilijon DEM. Bonn pa mora prispevati delež tudi v budžete petih novih dežel. Ne glede na razlike v višinah rent in prispevkov za socialno zavarovanje, mora Bonn prispevati milijardne vsote. Voditelj ekonomskega instituta u Kielu je izračunal, da bi za izenačenje razmer v obeh Nemčijah morali vložiti pravljinih 2700 milijard DEM. S tem bi bivša NDR dosegla 85% dohodka zahodnega Nemca, toda šele leta 2000. Z letno 5%-no gospodarsko rastjo bi postala vzhodna pokrajina po štirih ali petih letih gospodarski čudež. Ekološka ozdravitev terja 400 do 500 milijard DEM.

Današnja Nemčija pa opozarja na dejstvo, da združena nemška nacija (po mnenju Carla Schmidta) še »noče živeti kot ena nacija, skupno delovati in trpeti«. Ponedeljkovim in drugim množičnim manifestacijam na Vzhodu se pridružujejo vse hujše kritike tudi v Bonnu in v zahodnonemški javnosti. Grožnjam vzhodnih demonstrantov, da bodo organizirali pohod na Bonn, odgovarjajo na Zahodu, da se bodo srečali z njihovimi protidemonstranti. Zahod je prizadet zaradi zvišanih davkov. Kohl je pred volitvami obljubljal, da zaradi stroškov priključitve NDR ne bodo zviševali davkov. Doslej je šlo na Vzhod več kot 100 milijard DEM, kljub temu pa se tam stanje ni izboljšalo, marveč še poslabšalo.

Različnost med Nemci na Zahodu in Vzhodu ugotavljajo tudi različne raziskave javnega mnenja. V raziskave so bili vpreženi sociologi, politologi, psihologi itd. Navedli bomo le nekaj podatkov dveh znanstvenih institutov: Instituta Emnid iz Bielefelda in Centralnega instituta za mladinske raziskave iz Leipziga. Nemci zaupajo v svoj demokratični razvoj: 31% zahodnih državljanov je trdno prepričanih, da bo Nemčija ostala še naprej demokratična, 59% pa jih meni, da je to »precej verjetno«; med vzhodnimi državljani ti odstotki nihajo med 14 in 54. V demokracijo pa povsem dvomijo anketiranci med enim oziroma štirimi odstotki. Nemško politično miselnost odkrivajo tudi odgovori na vprašanja, katerih trinajst pojmov je zanje najmanj simpatičnih (v oklepajih so odstotki iz vzhodnega dela države): komunizem 92 (68), tovariš 88 (85), načrtno gospodarstvo 83 (78), socializem 73 (69), elita 58 (67), konkurenca 34 (22), načelo storilnosti 31 (12), liberalizem 21 (40), ekologija 18 (7), krščanstvo 16 (27), tržno gospodarstvo 11 (16), sociala 6 (3), demokracija 4 (5).

Na vprašanje, »ali bodo dosedanji državljani NDR v združeni Nemčiji še nekaj

časa državljani drugega razreda«, je odgovorilo pritrdilno 33% »zahodnih« in 75% »vzhodnih« državljanov. Trditev pa je zanikalo 47% zahodnih in samo 15% vzhodnih. Na vprašanje, »ali se upate uveljaviti na Zahodu«, je pozitivno odgovorilo 58% anketirancev, starih med 18. in 44. leti, med njimi pa so prevladovali strokovni delavci in izobraženci z visoko izobrazbo. Na vprašanje, »Vam gre dobro?«, je odgovorilo 65% zahodnih državljanov, da jim gre zelo dobro, med vzhodnimi pa je tako odgovorilo le 37% državljanov; deloma dobro se počuti 30% zahodnih in 50% vzhodnih državljanov. Zelo slabo ali slabo pa se počuti 5% oziroma 13% državljanov. Gospodarski položaj v svojem delu države ocenjujejo zahodni državljani kot zelo dober ali dober (77%), vzhodni pa kot zelo slab ali slab (78%). Po mnenju državljanov je treba zapreti 57% oziroma 64% obratov v vzhodnem delu države. Po sedanjih raziskavah so nekdanjim državljanom NDR Nemci na zahodni strani bolj simpatični, kot pa bi mogli soditi o simpatijah zahodnih do vzhodnih »bratov«. Tudi raziskave javnega mnenja kažejo, da bogati Nemci iz zahodnih delov Nemčije še vedno razmišljajo, koliko jim bodo rojaki iz Vzhoda spraznili njihove sicer polne žepe.

Navedeni podatki so bili zbrani v dnevih pred in po novem letu. Množični odpor na Vzhodu je razhajanja med Nemci nedvomno zaostрил. Evangeličanski župnik, ki je bil med bojevniki za spremembe v NDR, je te dni izjavil, da so ljudje v nekdanji NDR prepričani, da jih je Kohl prevaral. Na manifestacijah »vzhodnjakov« se je pojavilo celo geslo, da je bil osovraženi Honecker boljši od Kohla. Po zadnjih raziskavah je 62% državljanov nekdanje NDR mnenja, da vlada v Bonnu ni izpolnila njihovih pričakovanj, v zahodnem delu pa takšnega rezultata ni pričakovalo 59% državljanov. Z dosedanjimi ukrepi vlade ni zadovoljnih 56% zahodnih in 75% vzhodnih državljanov. Prioritete za vzhodne državljane so: socialna varnost (73%), izenačenje življenjskih pogojev (54%), zaposlenost (54%), zdravstvo itd. Na Zahodu pa so na prvem mestu ekologija, socialna varnost (54%), izenačenje življenjskih pogojev (37%).

V petih vzhodnih deželah se te dni ponavlja zgodba o »brezsrčnem kapitalizmu«, trditve, da je »NDR gospodarsko in družbeno uničena«, da pričakujejo popoln »kolaps« gospodarstva in ne morejo verjeti, da je bilo njihovo gospodarstvo tako na tleh. Zaradi razpada SEV in plačevanja menjave blaga v dolarjih je popolnoma zastal izvoz v SZ in v vzhodnoevropske dežele. S svojo – sicer slabo – kupno močjo, pa nekdanji državljani NDR kupujejo produkte, ki jim jih ponujajo zahodne proizvodnje. Zahodni tovarnarji, ki so pokupili podjetja na Vzhodu, so jih večinoma zaprli in prodajajo zdaj blago, ki prihaja iz zahodnih tovarn.

Predsednik Zvezne banke Karl Otto Pöhl je govoril te dni o zaskrbljujočem stanju v vzhodnih predelih. Uvedba monetarne unije (Kohlova DEM) je bila »desaster«. V kanclerjevem uradu pa se bojijo odkritega konflikta med vzhodnim in zahodnim delom države: zahodni del se bo verjetno upr selitvi novih milijard v vzhodne dežele. Nemčija ima deficit v proračunu in negativno zunanjetrgovinsko bilanco. Dve tretjini Nemcev na Zahodu sta se (v raziskavi) izjasnili, da se zaradi združitve ne nameravata odreči »evropskemu stilu življenja«. Manfred Stolte, SPD, predsednik dežele Brandenburg, je govoril o »surovem manchesterskem kapitalizmu«. Predsednik ZRN Weizsäcker je dejal: »Dežele nekdanje NDR ne pričakujejo nikakršnih naših karitativnih ukrepov. Gre za investicije v del Evrope, ki bo morebiti v naslednjih dvajsetih letih najbolj pomemben in najbolj cvetoč«. To pa bo raj šele za generacije, ki prihajajo. Za sedaj pa velja refren pevca zbadljivih popevk Biermanna, da je Kohl (za bivšo NDR) »pot od vstajanja do razpetja na križu prehodil v manj kot štirih mesecih«.

(Med tem, ko sem zapisoval gornje vrstice, sem zasledil na televizijskem ekranu prizorišče atentata teroristov RAF-a na Rohwederja. Hoteli so doseči politični učinek, saj je bil Rohweder za ljudi v nekdanji NDR utelešenje »surovih kapitalističnih metod« – vendar po zahodnonemškem vzorcu. Začel je razmišljati o spreminjanju svojih neprimernih metod. Bil je tudi tarča napada bonških krogov, ki so bili mnenja, da je imel preveč moči. V nasprotju z morebitnimi pričakovanji teroristov bo njegova smrt verjetno stišala kritike na eni in na drugi strani in omogočila bonški vladi vsaj manjši umik na prenatrjeni poti k nemški združitvi).

Pokazalo se je, da NDR ni navadno zavoženo kapitalistično podjetje, ki ga je mogoče sanirati na način, kakršnega je zelo uspešno uporabil Rohweder prej kot »krizni manager« pri kapitalističnem koncernu.

V zadnjem trimesečju lani je padel BND za 30%, letos bo še za več kot 15% (vse to velja za bivšo NDR). Kriza je zajela vsa področja dejavnosti; po zapadnih merilih je to uprava, zdravstvo in šolstvo, industrija in kmetijstvo, železnice, PTT, preskrba, čiščenje itd. Uporabljajo se tudi ideološki recepti: npr., ukinili so vrsto fakultet za humanistične vede, češ da so bile ideološko naravnane. Verjetno so bili takšni učni programi, ni pa rečeno, da so se avtomatično po njih ravnali tudi profesorji in študenti. Strah pred komunizmom še vedno divja po ZRN, in to kljub vsemu zmagoslavju njegovih nasprotnikov. Še posebej razsaja strah pred bivšo vzhodnonemško tajno policijo (STASI) in njeno obveščevalno mrežo. Zahodnonemška protiobveščevalna policija (»Urad za zaščito ustave«) je svoj čas ugotovila, da so imele vzhodne službe v ZRN 6000 agentov. Nekatere so med tem odkrili na izredno pomembnih mestih. Razkrila se je tragedija vseh policijskih služb. Vzhodni Nemci, tudi Honecker, so bili obveščeni skoraj v podrobnosti, kaj se dogaja v ZRN. Vse to pa jih ni obvarovalo pred zlomom, ki jih je doletel. Še en dokaz več, da zlom ni imel samo notranjih vzrokov, pač pa ga je spodbudilo vse tisto, kar je sprožila sovjetska »perestrojka«. Ta je vplivala tudi na njihovo varnostno službo. Novi predsednik »Urada« je Eckart Werthebach, ki zdaj »gradi« novo protiobveščevalno službo tudi po deželah bivše NDR. Predlaga pomilostitev vzhodnih agentov, kajti neodkriti bi lahko nadaljevali delo za druge (predvsem za SZ).

Pod grozečo nevarnostjo gospodarskega in socialnega poloma trpi tudi politično življenje. Evforija Kohlove marke je nekdanje voditelje demokratičnih gibanj odrinila na politično obrobje. Sedaj se vračajo. Na čelu ponedeljkovih demonstracij v Leipzigu in drugod so znani voditelji »zveze 90«, »Novega Foruma« in zelenih levičarjev. Krepi se tudi SPD. SDD, nekdanji komunisti, so tudi poslej pod pritiskom. Bilo je več poskusov, da bi prepovedali njihovo glasilo »Neues Deutschland« (od naklade dveh milijonov ima danes le še 200.000 izvodov). Po Kohlovih trditvah bi moralo do napovedanega izboljšanja priti do leta 1994. Takrat bodo nove volitve. Zategadelj se Kohl preveč ne razburja in ne prekinja svoje shujševalne kure v Avstriji. Pojavljajo pa se zahteve po novih volitvah, po koalicijski vladi. SPD je proti koaliciji, je pa za volitve. Socialdemokrati se bojijo tega, da bodo sedanja razočaranja zasejala dolgotrajno nezaupanje do vseh parlamentarnih strank in demokracije. Za povojni razvoj v Nemčiji je značilno, da kriza, recesija in podobne težave niso šle v prid levici, temveč so priklicale na površje tleče neofašistične sile. To se pojavlja tudi v bivši NDR, v spregi s sovraštvom do tujcev (predvsem črnih oz. drugopolnih).

Duhovito glaslo, ki označuje sedanje obdobje v bivši NDR: Karl Marx Platz spremeniti v Platz der Verkohlung, se pravi v trg oglečenja (Kohl = premog).

Težave nemškega združevanja ne zmanjšujejo pomena nove združene Nemčije v svetu. Za procese v bivših socialističnih deželah so lahko kvečjemu opomin, da

spremembe, h katerim zdaj mnogi težijo, ne morejo biti ne hitre ne neboleče niti poceni. Nemški gospodarski velikani, ki je načrtoval hiter proces po »manchester-skih« vzorcih, ima prebavne motnje. Razočaranje v nekdanje obljube »svetle prihodnosti« in sedanji gospodarski polom porajata zahteve po hitrih rešitvah. Začenja se dolg proces v vseh vzhodnoevropskih državah in paziti bo treba, da ne bo prihajalo do poloma in katastrof. Ljudje morajo pač živeti tudi v obdobju gospodarskih in družbenih sprememb. Kardinal Casaroli govori o prehodu iz »realnega socializma« v »realni materializem«.

V današnji Nemčiji pa je zaznaven močan zgodovinski spomin na dve izgubljeni svetovni vojni. Začenjali ali spodbujali sta oboroženo nasilje, pričakovali ste uveljavljanje nad Evropo in po svetu. Nemci so sicer doživeli katastrofe, vendar so, zaradi svoje trdoživosti in odnosov med velesilami, danes spet združeni, suvereni in med tremi gospodarskimi velikani sveta. V pogledu izvoza so prvi na svetu, preseglji so celo ZDA. Niso sicer jedrska sila, imajo pa ugodno mesto v številu in moči svoje armade in celovitnega industrijsko-vojaškega kompleksa. In paradoks današnjega sveta: njihovi nekdanji sovražniki zahtevajo, da kljub nasprotujočemu mnenju nemških državljanov prevzemajo tudi »globalno« odgovornost za dogajanja v svetu. Nemški »paradoks« je odkrila zalivska vojna, poudarjajo pa ga njene posledice.

ZDA in njene zaveznice so terjale tudi neposredno, ne pa le denarno nemško sodelovanje (doslej so plačali 18 milijard DEM). Nemci so se sklicevali na ustavo, ki dovoljuje obrambo samo na domačem ozemlju. Lahko bi obveznost razširili tudi na področje NATO, ki pa ni bilo napadeno. Znano je, da si Kohl zaradi tega že dalj časa prizadeva spremeniti nemško ustavo. Proti udeležbi v zalivskem spopadu so bile v ZDA številne demonstracije. Šele napad Iraka na Izrael (rakete) je izzval tudi pozive na vojno intervencijo. Zaradi »specifičnih odnosov« do Izraela (Hitlerjev genocid) so se Nemci oddolžili Izraelu z denarjem in orožjem. Razpoloženje nemških množic je pokazala mnenjska raziskava, v kateri se je 40% anketiranih zavzelo za »švicarski model«. To kaže bolj na njihov odnos do vojske in vojne, manj pa je to – vsaj za sedanji čas – neka realna možnost. Demokratična Nemčija išče sedaj svoj vojaški prostor v zavetju NATO in OZN. Za obrambo dežele in obveznosti do pakta NATO je sedanja nemška vojska kar zadostna. Nemci si želijo popolno normaliziranje odnosov med evropskim Zahodom in Vzhodom. Po strateških koncepcijah si nikakor ne želijo vračanja v čase hladne vojne. To kaže njihov sedanji odnos do politike Gorbačova in kritičen odnos do notranjih trenj v SZ ter med bivšimi socialističnimi deželami (v ta kompleks sodi tudi njihov odnos do »odcepitev« v Jugoslaviji). ZRN želi spremembo pakta NATO, prizadeva si za evropski varnostni sistem, upa, da se bo po odhodu sovjetske vojske postopno umikala iz ZRN in iz Evrope tudi vojska ZDA. Te dni Nemci vznemirjeno prisluškujejo dogajanjem v SZ: bojijo se zmage sovjetskih generalov. Zmaga ekspanzionističnih sovjetskih maršalov bi lahko popolnoma postavila na glavo sedanjo nemško strategijo. Theo Sommer, znani strokovnjak za vojno-strateška vprašanja (odgovorni urednik tednika »Die Zeit«), je zapisal »credo« za prihodnjo nemško strategijo: »Politika, diplomacija in gospodarstvo bodo pomembnejši kot pa vojaško mišičevje. Zalivska vojna v tem pogledu ni bila več tipična. V prihodnosti bodo prevladovala gospodarska vprašanja. To, kar velja za saniranje vzhodne Evrope, velja enako tudi za razvoj Juga. ,Tu je nemški Rhodus in tukaj moramo mi plesati! ,Nemčija naj ne sili v ospredje' pri reševanju različnih svetovnih žarišč. Mora biti proti neomejenemu širjenju dejavnosti NATO.« Je za multinacionalne enote znotraj zahodnoevropske unije, ki naj bi bile sestavljene iz prostovoljcev

v nekakšni »tujski legiji«. Nemci naj sodelujejo v enotah »modrih čelad« v mirovnihi akcijah OZN in v okviru KEVS. Morajo biti tudi za vključevanje vzhodnoevropskih dežel v ES, za razorožitev, proti izvozu orožja v dežele zunaj NATO, za politiko GATT, za ekološko sodelovanje, za pomoč nerazvitim itd. Zavzema se za regionalni nadzor oboroževanja. Ne smemo pozabiti tudi tega, da je v ZRN tudi vse opaznejša težnja, da bi postala (skupaj z Japonsko) članica Varnostnega sveta. Zaradi svojega odnosa do vojne v Zalivu se je ZRN počutila odrinjeno od uresničevanja ameriškega »novega reda«. Vendar je povsem jasno, da so njene prioritete na evropskem Vzhodu (penetracija nemške marke, industrije in tehnologije ter vsega, kar so pri tem »vzporedni pojavi«. Prednost so tudi rusko govoreči Nemci na Vzhodu, poznavalci SZ.

Prav so imeli analitiki, ki so prerokovali, da bo integracija zahodne Evrope za združeno Nemčijo in njen potencial pretesna.

Nemška prizadevanja za integracijo Evrope so naletela doslej večkrat na angleški odpor. Tako pri monetarni politiki, v evroposkem parlamentu, v vladi, v evrobanki in v skupni zunanji politiki. Evroposko integracijo rešuje doslej nemško-francosko sodelovanje. Ljubosumnost pa je pokazala tudi italijanska zunanja politika de Michelisa. Začelo se je s podpiranjem različnih regionalnih sodelovanj, meddržavno obliko pa je uresničila »pentagonala«, ki naj bi jo dobili še Poljaki. Italijani očitno ne verjamejo, da bi bila lahko Avstrija zadostna ovira za neposredno nemško penetracijo na Jadran in v Sredozemlje. To je sedaj penetracija marke, industrije, tehnologije itd. Zaradi tega tudi večje italijansko sodelovanje z Jugoslavijo in drugimi. Pri tem pa je zaznaven tudi njihov strah pred jugoslovanskimi zdrahami in seveda prepričanje, da bi odcepljena Slovenija odprla pot neposrednemu nemškemu vplivu (tudi prek Avstrije) na jadransko obalo.

Po nemški združitvi Evropa in svet nista več isto, kot sta bila nekđaj. Še bolj pa velja to za Podonavje in Balkan.

VLATKO MILETA*

Položaj velikih in malih držav na razpotjih svetovnega gospodarstva

V razpravah o federalni in konfederalni ureditvi neke nove skupne jugoslovanske države se kot argument za njeno utemeljevanje pogosto navaja krilatica o usodni ekonomski povezanosti njenih posamičnih delov, s čimer se zatrjuje, da so federalne enote primorane živeti v tej skupnosti zaradi gospodarskih razlogov. Če bi se to skupništvo razrahljalo ali razpadlo, bi bili posamični deli skupništva izpostavljeni brutalnim mehanizmom svetovnega gospodarstva in bi se le stežka obdržali v brezpotjih modernih gospodarskih tokov.

Ko so bili doslej »izstreljeni« vsi iracionalni dokazi za to nujno sožitje narodov, se za nadomestek zanje – npr. za skupništvo glede na »sorodstveno in krajevno

* Dr. Vlatko Mileta, profesor Fakultete za politične vede v Zagrebu.